

Ten slotte is er naast het geactualiseerde voorwoord een inleiding met algemene opmerkingen toegevoegd. Deze inleidende paragrafen moeten worden gezien als een integraal onderdeel van de geactualiseerde *Charta*, aangezien ze een brug slaan naar de oorspronkelijke *Charta* en belangrijke termen toelichten.

Implicaties voor de kerken en de oecumene in het hedendaagse Europa

De herziening van de *Charta* in de jaren 2022-2025 kan worden gezien als een voorbeeld van een specifieke vorm van oecumene vandaag de dag. Zij richt zich op de context van Europa en bouwt voort op de erfenis van de oorspronkelijke *Charta* door na te denken over praktische vragen en geleefde oecumene in een multiconfessionele context. De ondertekening en publicatie van de geactualiseerde *Charta* in 2025 vond plaats in een jaar met verschillende oecumenische hoogtepunten, waarvan vele verband hielden met de 1700ste verjaardag van het Concilie van Nicea. Hoewel de oecumene in het algemeen lijkt te stagneren, geeft het jaar 2025 een andere indruk, namelijk dat de oecumene springlevend is. Maar ook buiten dit specifieke jaar was het herzieningsproces van de *Charta* veel dynamischer en vruchtbaarder dan verwacht. Ter afsluiting van dit artikel zal ik reflecteren op enkele aspecten van dit proces van herziening en mij afvragen wat dit zou kunnen betekenen voor de kerken en de oecumene in het Europa van vandaag.

Ten eerste zijn de onderwerpen en de toon van de *Charta*, gezien de focus op de praktijk, gekoppeld aan bredere politieke en oecumenische contexten. Dit was al het geval in 2001: toen waren de integratie van de EU en het conciliair proces bepalend. Vandaag de dag is de pluraliteit van contexten en idealen in Europa duidelijk zichtbaar en wordt het begrip 'receptieve oecumene' gepromoot. Dit nieuwe oecumenische paradigma sluit goed aan bij de diverse situaties van de kerken in Europa. In plaats van één specifiek ideaal van hoe oecumenische relaties eruit zouden moeten zien naar voren te brengen, is het een voortdurend proces van wederzijds leren, waarbij men nederig de grenzen van het eigen perspectief erkent, eerlijk omgaat met tekortkomingen en dankbaar is voor wat al bereikt is. Voor de *Charta* betekende dit onder meer dat erkend moest worden dat deze vooral door de gevestigde protestantse kerken was ontvangen. Hoewel de revisiegroep deze belangstelling en betrokkenheid op prijs stelde, streefde zij er ook bewust naar een tekst te creëren die een breder spectrum van kerkelijke tradities zou aanspreken. Als we deze observaties uitbreiden naar kerken en oecumene in bredere

zin, wordt duidelijk dat de meeste oecumenische initiatieven betrekking hebben op specifieke omstandigheden. Als de tijden veranderen, moeten initiatieven mogelijk ook veranderen. Daarom is het goed om je projecten en ideeën van tijd tot tijd op een zelfkritische maar constructieve manier te evalueren en zo mogelijk oecumenische strategieën bij te sturen.

Ten tweede was het herzieningsproces van de *Charta* sterk participatief. Niet alleen de CEC, de CCEE, hun gezamenlijke commissie en de gezamenlijke werkgroep van de *Charta* waren hierbij betrokken, maar ook een breed scala aan kerken en oecumenische actoren. Door zorgvuldige selectie van deelnemers en gesprekspartners was er een brede vertegenwoordiging van regio's, kerkfamilies en verschillende soorten expertise. Ook werd de drempel voor deelname bewust laag gehouden door het ontwerp van de *Charta* online te publiceren, bestaande netwerken en die daarbuiten te benaderen, personen uit te nodigen om een bijdrage te leveren en reacties in verschillende talen toe te staan. Het vertrouwen in een dergelijk participatief proces werd op zijn beurt beloond met een breed scala aan reacties, kritische maar constructieve feedback en uitingen van waardering en interesse in een tijdperk van haatzaaiende taal en onverschilligheid. De werkgroep nam de reacties serieus en implementeerde veel suggesties uit het proces van raadpleging. Uiteindelijk kan men zeggen dat het echt de kerken in Europa waren die samen de *Charta* hebben geactualiseerd, waarbij de werkgroep dit proces heeft gefaciliteerd. In mijn ogen is dit een zeer goed signaal voor de kerken en de oecumene in Europa als zodanig dat blijkt geeft van wederzijds vertrouwen, goede wil en betrokkenheid, misschien zelfs tegen de maatschappelijke trends in.

Ten derde wil ik het belang van flexibiliteit en openheid voor aanpassingen benadrukken. Tijdens het herzieningsproces van de *Charta* zijn er veel dingen veranderd ten opzichte van de oorspronkelijke plannen: de omvang van de wijzigingen in de *Charta*, het tijdschema voor de raadpleging en de ondertekeningsceremonie, het aantal wijzigingen tussen het eerste ontwerp en de definitieve versie in het licht van de raadpleging; zelfs de samenstelling van de herzieningsgroep zelf is veranderd. Deze veranderingen en aanpassingen waren mogelijk omdat de CEC en de CCEE de herzieningsgroep veel verantwoordelijkheid hadden toevertrouwd, waardoor snel kon worden gereageerd op de uitdagingen die zich voordeden. Tegelijkertijd hebben de presidia van beide organisaties bijgedragen als hun advies of hulp nodig was. Bovendien stonden alle groepsleden open voor aanpassingen aan nieuwe situaties